

РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ БІЗНЕС-ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню регулювання діяльності закладів професійної освіти на базі бізнес-партнерства в Україні. Для вирішення зазначеного завдання проведено аналіз педагогічної та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження, порівняння, систематизація та узагальнення інформації щодо осмислення поняття «бізнес-партнерство»; здійснено аналіз основних проблем, що перешкоджають розвитку взаємодії в системі «заклад професійної освіти – підприємство»; представлено аналіз зарубіжного досвіду щодо діяльності закладів професійної освіти на базі бізнес-партнерства; наголошено на можливості удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти та системи зовнішнього контролю якості освіти щодо регулювання бізнес-партнерства між закладами освіти та підприємствами; акцентовано увагу на розробленні нових стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на основі професійних стандартів, що враховують значущість компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів до навчання, створення мережі кваліфікаційних центрів, що відповідають за оцінку та визнання навчальних досягнень здобувачів, а також присвоєння та/або підтвердження відповідних професійних кваліфікацій, надання стимулів для професійного росту педагогічних працівників, висококваліфікованих працівників виробництва та сфери послуг до освітнього процесу; зазначено, що бізнес-партнерство закладів професійної освіти як самостійних гравців не є достатньо врегульованим законодавством України.

Визначено важливу стратегію, яка дозволяє забезпечити наявність і представленість різних секторів економіки та широкого загалу учасників здійснення тісної співпраці з приватним сектором для оновлення програм професійної освіти, з представниками підприємницьких структур та галузевими асоціаціями з метою відповідності їхнім вимогам до технічного прогресу та унікальним особливостям місцевих чи регіональних ринків праці; залучення до взаємодії широкого кола стейкхолдерів.

Ключові слова: заклади професійної освіти, бізнес-партнерство, діяльність закладів професійної освіти.

Розвиток професійної освіти в Україні, в його стратегічному векторі, потребує системного, мультіаспектного та багатовимірного підходу, що враховує децентралізацію та регіональні особливості. Один із ключових аспектів полягає в адаптації освітніх програм до вимог ринку праці, їх відповідність сучасним та майбутнім потребам працевлаштування, гнучкість та точність у навчанні майбутніх працівників.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що у процесі розробки таких програм потрібно враховувати необхідність таких показників [11]: гарантування відповідності національним стандартам та потребам місцевого (регіонального) ринку праці; здійснення тісної співпраці з приватним сектором для оновлення програм професійної освіти, з представниками підприємницьких структур та галузевими асоціаціями з метою відповідності їхнім вимогам до технічного прогресу та унікальним особливостям місцевих чи регіональних ринків праці; залучення до взаємодії широкого кола стейкхолдерів.

Отже, це важлива стратегія, яка дозволяє забезпечити наявність і представленість різних секторів економіки та широкого загалу учасників.

Такий підхід також сприяє диверсифікації джерел фінансування, експертизи, баз практик, можливостей підвищення кваліфікації педагогів, створенню місць для працевлаштування випускників та багато іншого. Головна мета полягає в побудові сприятливого середовища для розвитку та успіху всіх зацікавлених сторін, розвитку місцевих професійних спільнот, що групуються навколо так званих ресурсних центрів.

Крім того, освітні та освітньо-професійні програми закладу професійної (професійно-технічної) освіти мають відповідати наступним критеріям: поєднувати теоретичну підготовку з набуттям практичного досвіду в реальних умовах виробництва; забезпечувати отримання учнями раннього практичного досвіду шляхом стажування/практичної підготовки на робочих місцях; поєднувати професійну (технічну) підготовку з набуттям так званих «м'яких» навичок (навички командної роботи, ефективні комунікації, управління часом тощо), пропонувати поряд із освітніми також і супутні послуги (допомогу у пошуку роботи, кар'єрне консультування тощо).

Зрозуміло, що виконання наведених завдань та ініціатив неможливе без залучення широкого

кола зацікавлених осіб та соціальних партнерів. Взаємодія з ними на постійній та систематичній основі є основою публічно-приватного партнерства (ППП) у галузі професійної освіти.

Форми PPP у сфері освіти можуть бути різноманітними, проте вони мають кілька спільних рис [12], а саме: приватні компанії та консорціями відбираються через конкурсний відбір; приватні партнери вкладають кошти в інфраструктуру закладу та забезпечують додаткові послуги, наприклад, утримання будівель; держава залишає за собою право надавати ключові послуги, як от забезпечення освітньо-виховного процесу; форми партнерства між державою та приватним сектором ґрунтуються на довгострокових контрактах тривалістю зазвичай 25-30 років, де фіксуються обсяг та стандарти послуг, які надає приватний оператор; у рамках контрактів приватні компанії можуть виконувати різні функції, як от проектування, будівництво, утримання будівель і працевлаштування працівників обслуговуючого персоналу; винагорода провайдеру залежить від якості наданих послуг, яка оцінюється за відповідність узгодженим стандартам.

Законодавство України про професійно-технічну освіту базується на Конституції України і складається із Закону України «Про освіту», Закону України «Про професійну освіту», інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку. Також слід зазначити, що у Законі поняття «професійно-технічна освіта» та «професійна освіта» є тотожними і вживаються в одному і тому ж значенні.

Відповідно до Статті 4, п. 1 Закону України «Про професійну освіту», «метою професійної освіти є формування кваліфікованого кадрового потенціалу для задоволення потреб суспільства, ринку праці і держави шляхом створення умов для набуття знань, умінь, навичок і компетентностей у сфері професійної діяльності особистості упродовж життя відповідно до її покликання, інтересів і здібностей» [6].

Концептуальні основи розвитку публічно-приватного партнерства у сфері професійної освіти в Україні закладено у Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. Результати аналізу документу показують, що як загальна мета Концепції, так і окремі завдання не можуть бути виконані без розвитку ефективних моделей публічно-приватного партнерства [7].

У реформуванні системи забезпечення якості професійної (професійно-технічної) освіти надзвичайно важлива роль партнерів, що передбачає: удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти та системи зовнішнього контролю

якості освіти; розроблення нових стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на основі професійних стандартів, що ґрунтуються на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підходах до навчання; створення мережі кваліфікаційних центрів, які відповідають за оцінку та визнання навчальних досягнень, а також присвоєння та/або підтвердження відповідних професійних кваліфікацій; надання стимулів для професійного росту педагогічних працівників, а також залучення висококваліфікованих працівників виробництва та сфери послуг до освітнього процесу.

Концепція також конкретизує участь партнерів у здійсненні процесу реформування професійної освіти. Зокрема, партнери беруть участь у наступних елементах/напрямах [1]:

1. В управлінні державною політикою у галузі професійної (професійно-технічної) освіти на всіх рівнях.

2. У створенні професійних стандартів, стандартів освіти і освітніх програм.

3. У формуванні Національної системи кваліфікацій та вдосконаленні Національної рамки кваліфікацій.

4. У впровадженні та поширенні дуальної форми навчання.

5. У створенні сучасного освітнього середовища, включаючи центри професійної досконалості.

6. У проведенні системного моніторингу трудової зайнятості випускників закладів професійної освіти.

7. У формуванні державного та регіонального замовлення на підготовку кадрів на основі прогнозування потреб ринку праці в професійних кваліфікаціях.

8. У оцінюванні результатів навчання випускників закладів професійної освіти.

Таким чином, можна зробити висновок, що партнерство покликане сприяти поєднанню освіти, науки та виробництва, що в результаті призводить до вирішення протиріч між традиційними установками у системі професійної освіти та вимогами ринку праці до кваліфікованих працівників у відповідних обсягах, рівнях кваліфікації та якості підготовки. Загальна мета розвитку партнерства закладів професійної освіти полягає в укріпленні співпраці з різними суб'єктами й інститутами ринку праці, державними і місцевими органами влади, суспільними організаціями з метою досягнення таких стратегічних завдань: доступ до інформації щодо структури ринку праці та потреб у кваліфікованих кадрах на різних рівнях економіки; гнучке реагування на зміни на ринку праці шляхом перепідготовки кадрів; підготовка кваліфікованих працівників для підприємств з укладенням угод; забезпечення робочих місць для випускників професійних закладів; надання актуальної

практичної підготовки учням; оновлення матеріально-технічної бази професійних закладів.

В рамках такої співпраці конкретними завданнями можуть бути:

1. Реалізація поетапної підготовки фахівців, повний перехід на навчання за державними стандартами.

2. Оновлення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки з використанням сучасних комп'ютерних технологій та ІКТ.

3. Залучення експертів з виробництва і бізнесу для навчання учнів з акцентом на підприємницький підхід до професійної освіти.

4. Виховання у молоді знань і навичок адаптації до динамічного економічного середовища.

5. Постійне удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників через стажування на підприємствах та освоєння новітніх технологій виробництва.

6. Використання ефективних моделей публічно-приватного партнерства.

7. Спільне оновлення змісту професійно-практичної підготовки учнів закладів професійної освіти з метою наближення навчальних майстерень до умов виробництва.

8. Співпраця партнерів у питаннях соціального захисту учнів, педагогів та фахівців під час навчання та виробництва.

9. Розроблення освітньої стратегії закладом, що відповідає потребам локального ринку праці.

10. Створення механізмів самоорганізації, саморозвитку та адаптації закладів професійної освіти для підвищення їх конкурентоспроможності на ринках освітніх послуг.

11. Впровадження інноваційних форм навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Для побудови успішного публічно-приватного партнерства закладу професійної освіти важливо враховувати специфічні принципи, а саме: добровільного визнання, що базується на взаємному визнанні партнерів як рівних учасників; взаємної вигоди, що передбачає взаємне врахування інтересів сторін для досягнення спільної мети; принцип рівноправності, де кожна сторона має рівні права вибору та використання ресурсів для досягнення спільної мети; принцип етичності відносин, що ґрунтується на довірі, пошані та взаємоповазі між учасниками; принцип спільної відповідальності, який передбачає спільну відповідь за досягнення поставленої мети та виконання угод; принцип солідарності, де стосунки ґрунтуються на взаємопідтримці та допомозі без особистих вигід; принцип верховенства формальних стосунків, який визначає перевагу формального спілкування над неофіційним для забезпечення ефективної комунікації та уникнення конфліктів.

Відносини у рамках публічно-приватного партнерства мають сенс тоді, коли їх здійснення

відбувається на постійній основі та забезпечує визначені соціально-економічні (а подекуди й екологічні) ефекти. Ефективність публічно-приватного партнерства у сфері професійної освіти може бути визначена за такими ознаками: наявність та угод на підготовку кваліфікованих робітників та реалізація таких угод; працевлаштування випускників закладів професійної освіти за отриманою професією; партисіпація соціальних партнерів у розробці професійних стандартів та нормативно-правового забезпечення соціально-партнерських відносин у системі професійної освіти; створення належних умов для організації виробничого навчання і практики студентів, стажування педагогічних працівників з метою оволодіння сучасними виробничими технологіями; удосконалення механізмів управління закладами професійної освіти; вирівнювання балансу між попитом і пропозицією робочої сили на регіональному ринку праці; підвищення рівня якості професійної освіти та інше.

Українське законодавство визначає поняття, особливості та принципи державно-приватного партнерства в галузі освіти і науки. Нормативну базу цього виду партнерства у сфері освіти і науки складають такі законодавчі акти: Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про державно-приватне партнерство».

Українське законодавство передбачає основні принципи державно-приватного партнерства, які включають [3]: рівність перед законом для державних та приватних партнерів, що означає, що жодному з партнерів не надається перевага на підставі їхнього статусу (державний або приватний); заборона будь-якої дискримінації прав державних або приватних партнерів, відповідно до статті 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [4]; узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди.

Забезпечення вищої ефективності діяльності порівняно з випадком, коли така діяльність здійснюється державним партнером без залучення приватного партнера, є однією з основних умов державно-приватного партнерства. Під час співробітництва досягнуті результати мають бути значно кращими, ніж це можливо було б без участі приватного партнера. Додатково, важливо визнавати права і обов'язки як державних, так і приватних партнерів, які передбачені законодавством України та умовами укладеного договору. Також необхідно справедливо розподіляти між державним та приватним партнерами ризики, пов'язані з виконанням угод, укладених у рамках державно-приватного партнерства.

Однак, всі ці позиції мають відношення до публічно-приватного партнерства, тобто такого, в якому роль одного з партнерів виконує держава.

В той же час, бізнес-партнерство закладів професійної освіти як самостійних гравців не є достатньо врегульованим законодавством.

Між тим, тісна взаємодія бізнесу та закладу освіти необхідна для якісної, повноцінної підготовки кадрів. Аналіз досвіду взаємодії підприємств та освітніх установ показав, що будь-який заклад освіти (ЗО), вступаючи у партнерські відносини з бізнесом, ставить перед собою низку питань, зокрема: у чому полягає підвищення ефективності та зміцнення зв'язку між ЗО та сферою бізнесу; як вирішити спільне завдання підготовки кадрів вищого рівня з огляду на темп розвитку; як зацікавити бізнес у ЗО; які форми та методи взаємодії; яке нормативно-правове забезпечення цієї взаємодії.

Проведені дослідження показали, що взаємодія бізнесу та освітньої установи зводиться переважно до оформлення договірних відносин [3; 9]. Договір фіксує кількість практикантів, термін дії, направлення та профіль підготовки; гарантує студенту під час практики умови безпечної роботи на кожному робочому місці. Для цього роботодавець проводить обов'язкові інструктажі з охорони праці з оформленням встановленої документації та, за потребою, має провести навчання студентів безпечним методам роботи. Усе це дозволяє створювати необхідні умови виконання студентами програми практики. За договором для керівництва практикою студентів їм призначається кваліфікований спеціаліст, який може продемонструвати передові технології та транслювати накопичений в організації професійний досвід. Для цього за договором передбачається можливість надання студентам-практикантам користуватися лабораторіями, кабінетами, майстернями, бібліотекою, науковою, організаційно-розпорядчою та іншою документацією у підрозділах організації для виконання ними індивідуальних завдань за наданою організацією офіційною програмою практики. Друга сторона (установа професійної освіти) за договором зобов'язана призначити ментора з найбільш кваліфікованих професорів, доцентів, викладачів для забезпечення методичної допомоги в організації та проведенні практики, а також забезпечення дотримання студентами на практиці трудової дисципліни та правил внутрішнього розпорядку, обов'язкових для працівника даної організації, отже, й для студента на тимчасовій практиці, передбаченій графіком навчального процесу.

Чинний Закон України: «Про освіту» (2017), по суті, визначає позитивні зміни в освітньому законодавстві щодо розвитку ППП у сфері освіти і науки. Так, у Статті 6 визначено, що ППП є одним із принципів освітньої діяльності, а Стаття 81 визначає «правові, організаційні та фінансові засади розвитку державно-приватного партнерства у сфері освіти і науки» [5]. У Законі України

«Про професійну (професійно-технічну) освіту» [6] не зазначено жодних положень щодо розвитку ППП у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, але у Законі України «Про професійну освіту» приділено увагу, крім іншого, законодавчому врегулюванню діяльності різних дорадчих органів, що по своїй суті є формами публічно-приватного партнерства [8].

Тим часом, зауважимо, що існують основні проблеми, що перешкоджають розвитку взаємодії в системі «ЗПО – підприємство»: відсутність податкових пільг та інших стимулів національного та регіонального рівнів щодо підприємств та організацій, що вкладають матеріально-технічні та фінансові ресурси у розвиток установ професійної освіти; слабке правове та нормативне забезпечення взаємодії ЗО з роботодавцями, нечітко визначений статус цільової підготовки студентів на користь підприємств різної правової форми.

Таким чином, в Україні існує досить парадоксальна ситуація: більшість випускників ПТУ (професійно-технічних училищ) не можуть знайти роботу, хоча на ринку праці має місце величезний дефіцит працівників робочих спеціальностей. Проблема полягає у невідповідності обсягів та напрямів професійного навчання потребам економіки та ринку праці [2]. Роботодавці скаржаться на недостатній рівень якості професійної підготовки випускників. Отже, стан ринку праці наочно свідчить про необхідність змін.

Власне, це характерно не лише для України, а й для інших країн, у тому числі розвинених країн ЄС. Зокрема, досвід Норвегії показує, що угоди можуть включати взаємні зобов'язання щодо призначення практики на підприємствах, обсягу та часу стажування, кількості студентів на підприємстві, подальшого спостереження та керівництва, зустрічей між викладачами, інструкторами, студентами та інші залучені сторони, курси, які пропонує підприємство студентам і викладачам, курси, які пропонують викладачі підприємству тощо [10].

Таким чином, одним із головних моментів є те, що такі угоди допомагають створити чіткі рамки та прояснити зміст співпраці. Водночас важливо забезпечити широкі можливості для місцевої адаптації. Одним з важливих моментів є забезпечення того, щоб усі студенти щороку проходили навчання на робочому місці з відповідальним керівником за бажаною професією, щоб партнерські підприємства систематично готували та супроводжували стажування, а також викладачі та інструктори співпрацювали над змістом стажування та навчання в цілому.

Список використаної літератури:

1. Бородієнко О. В., Зленко А. М. Публічно-приватне партнерство закладів професій-

- ної освіти: навчально-методичний посібник. Переяслав. 2023. 212 с.
2. *Врятувати професійну освіту*. Ціна Держави. 2016. URL: <http://old.cost.ua/news/382-professional-education>
 3. Губанова Т. Державно-приватне партнерство у сфері освіти і науки в Україні: Нормативно-правова характеристика. *Підприємництво, Господарство і Право*. 2019. Вип. 6. С. 220-224.
 4. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
 5. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
 6. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
 7. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text>
 8. Кравець С. Нормативно-правове забезпечення розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної освіти). *Професійна Педагогіка*. 2022. Вип. 1. №24. С. 127-137.
 9. Радкевич В. Публічно-приватне партнерство у професійній освіті європейських країн: Провідні тенденції розвитку. *Professional Pedagogics*. 2023. Вип. 2. № 27. С. 14-26.
 10. Hiim H. How can collaboration between schools and workplaces contribute to relevant vocational education?. *Vocations and Learning*. 2023. Vol. 16. P. 1-21. URL: <https://doi.org/10.1007/s12186-022-09300-z>
 11. Kamdi W., Dewi M. The effectiveness of industrial work practice in preparing the capabilities of students to enter the business, industrial world (DUDI) and industrial Revolution 4.0. *2nd International Conference on Vocational Education and Training (ICOVET 2018)*. 2018. P. 95-99.
 12. Robertson S., Mundy K., Verger A., Menashy F. Public private partnerships in education: New actors and modes of governance in a globalizing world. Northampton. 2014. 320 p.

Li. Ch. Regulation of vocational educational institutions based on business partnership in Ukraine

The article is devoted to the study of regulation of activities of vocational education institutions based on business partnership in Ukraine. To solve this problem, the author analyzes the pedagogical and educational literature on the research issue, compares, systematizes and summarizes information on the concept of "business partnership"; analyzes the main problems hindering the development of interaction in the system "vocational education institution – enterprise"; presents an analysis of foreign experience in the activities of vocational education institutions based on business partnership; emphasizes the possibility of improving the internal system of quality assurance of education.

The focus is on the development of new standards of vocational (vocational-technical) education based on professional standards that take into account the importance of competence-based and personality-oriented approaches to learning, the creation of a network of qualification centers responsible for assessing and recognizing the academic achievements of applicants, as well as awarding and/or confirming relevant professional qualifications, providing incentives for the professional growth of teachers, highly skilled workers in production and services to educational institutions. To build a successful public-private partnership of a professional education institution, it is important to take into account a number of specific principles.

An important strategy has been identified to ensure the presence and representation of various sectors of the economy and a wide range of participants, including close cooperation with the private sector to update vocational education programs, with representatives of business and industry associations to meet their requirements for technological progress and the unique characteristics of local or regional labor markets; and involvement of a wide range of stakeholders in the interaction.

Key words: vocational education institutions, business partnerships, activities of vocational education institutions.